

# SIONULU ROMANESCU

fóia basericésca, literaria sî scolastica.

Vien'a,  
15. Ianuariu  
1872.

„Sionula rom.“ ese de dóne ori pre luna, in 1. si 15 a  
lunei, cuprindendu 17. — 2 cole. Pretiulu pre unu  
anu 5 R. v. a., pre dimietate de anu 2 R. 50 cr.  
v. a.; pentru Romanía si țiere straine 14 lei seu  
franci pre întregu, si 7 lei pre dimietate anulu.

N<sup>o</sup>  
1.

Prenumerarea se face la redactiune, in semina-  
ritulu gr. c. cent. din Vien'a (Schönlatorngasse  
Nr. 10). Tote epistolele suntu de a se transmite la  
redactiune francate. Corespondentele nepublicate  
se voru arde. Serisori anonime nu se primescu.

Anulu  
IV.

**CUPRINSULU:** Lectoriloru salutare! — Cevá despre sinodulu provincialu gr. c. romanescu, tienendu in 1872. — Insemnatatea foruriloru nóstre protopopesi. — Necesitatea „biblioteceloru poporali.“ — Amvonulu: Viati'a pamenténa e cá unu mioru trecatoriu, (predica la morti); Invetiatur'a lui Isusu e lumin'a lumii, (predica pre domineca dupa botezulu Domnului.) — Corespondintia: despre Somesiu (salutatiune, la sinodulu provinc. gr. c. tienendu, persumtivulu episcopu alu Ghierlei.) — Literatura: bibliografiá rom. si straina. — Ochire prin lumea política (pertracturi cu Croatii; activistií brasíov.; senatululu imp. si decembristií; deficitulu, Gambetta si republic'a; catolicii Germaniei; Romanía si legca Bleichróder.) — Varietati. — Post'a redactiunei.

## Lectoriloru salutare!

Suntemu in animatiune serbatorésca, in midioloculu serbatoriloru cardinali ale nascerei sî aretarei Domnului n. I. Christosu, Mantuitoriului omenimei, si cu ele deodata renasce sî reapare — la provocare din mai multe partii sî dupa mai multi ani de intrerumpere — „Sionulu romanescu“, venindu cu ajutoriulu Tata-lui din ceriu a colucrá cu poteri innouite si in santieni'a cugetului la edificiuulu bunastarei spirituali si materiali a poporului romanu. In nóptea fiorósa a retacerei sî necredintiei aparú Isusu, lumin'a lumii, care se ivi intru întunerecu „si luminéza pre totu omulu ce vine in lume“ (Ioan. 1, 19). Si óre faci'a lumii de asta-di in generalu, si starea natiunei si basericei romane in specialu n'are destule puncte de asemenare cu acele triste tempuri din trecutu?

Déca cautámu la Europ'a betrana, o vedemu in continue si periculóse sbuciumári. Radecin'a acestor'a mai profunda ochiulu scrutatoriu nu póte se nu o afe in necredintia, in acelu contrastu nedeslegabilu, acelu abisu nepatrundibilu, pre care multi in dílele nóstre voru se-lu ficeseze intre cultura si crestinismu. Cási candu totu, ce in scienti'a si cultur'a nóstra européna e sanetosu si durabilu, n'ar' fi intemeiatu pre base crestinésca si n'ar' constá din elemente crestinesci; cási candu nu Domnulu ar' fi „tramisu spiritulu seu, carele a creatu si a innouitu faci'a pamentului“! (Ps. 103, 30). Si evenimentele, cari se petrecura in tempulu din urma pre scen'a lumii, dorere constatéza, cá progresulu, ce cangren'a necredintiei lu-fece dejá in corpulu societatií asiá-dise civilisate, e cu multu mai mare, mai insuflatoriu de grigia sî mai spaimentatoriu, decumu se credeá in comunu.

De ne întórcemu privirea la poporulu nostru romanu, n'a remasu ceidreptu nici clasea lui mai inteliginte cu totulu neatinsa de bórea veninósa a scepticismului; dar' cu tóte aceste rélele, de cari patimesce dinsulu, cumu si causele loru, potemu dice cá suntu de altu soiú. Prin referintiele sale in statu bunulu poporu romanu fuse condamnatu in trecutu la o sórte fóra parechia de vítrega; éra in presinte asemeni relatiuni nefavoritórié tindu a-lu „bine gati“, cumu diceá nemoritoriulu G. Lazaru, spre selavia

intelectuale si materiale, si spre consecintiele ei neaperate si pré funeste pentru esistinti'a surcelului latinu din resaritu. Insa Romanului respinsu prin nedreptatea giurstariloru mai de totu despre terenulu viatiei publico-politice i mai remasera — desí nu cu totulu neimpedecate — terenurile basericei, scólei si familiei, unde pana la trecerea furtunei se póte adapostí, unde oper'a desvoltarei sale intelectuali si materiali si-o póte continuá cu atátu mai cu mare fruptu si mai siguru folosu pentru viitorime, cu cátu cá aceste terenuri suntu chiaru din cele mai fundamentali si mai esentiali pentru viati'a cutarei natiuni, pentru esistinti'a cutarui statu. Ne potemu adapostí; insa cumu? Numai siá si numai sub conditiunea, déca ne voisu sufuleá la lucru din respoteri.

Ori vomu considerá dara incurcaturele din marea societate culta européna, ori vomu cercá remediulu pentru pásurile actuali ale basericei si natiunei nóstre romane, o vóce stentorica provóca la activitate pre totu barbatulu de scientie si cu anim'a la locu, éra desclinitu pre totu predicatoriulu adeverului si propagatoriulu luminei evangelice in sinulu gíntei romane, díeundu cu apostolulu: „Celui ce scie a face bine si nu face, pecatu este lui“ (Iac. 4, 70); si éراسi cu profetulu: „Striga, nu incetá, redica cá o trómbitia viersulu teu“ (Iesai. 58, 1).

Astei voci urméza: si „Sionulu r.“, candu pre temeiuulu programei sale de mai inainte, bine intielese, grabesce a reluá firulu intreruptu alu discusiuniloru sale. In viscolulu pareriloru si pátimeloru, ce in presinte se rescóla cu furia contr'a basericei si relegei nóstre divine, elu se va nesú in sinceritatea consciintiei a fi totdeun'a o sentinea fidela pre muntele celu santu alu Domnului. Facia cu pusetiunea de adi nefavorabila a poporului romanu nu va uitá, cá precumu ignorantia a fostu acea, ce ne-a apesatu in trecutu: asiá in viitoriu numai lumin'a scientiei ne póte reimaltia la gradulu si rangulu, ce dupa numerulu, pusetiunea si insemnatatea nóstra cu dreptu cuventu lu-reclamámu in concertulu natiuniloru civilisate; dreptce „Sionulu r.“ se va adoperá a concurge in totu modulu posibilu la resolvirea salutaria a cestiuniloru nóstre scolastice, dar' la resolvirea loru in acea dreptiune, cá scól'a romana se nu sa deslipésca de baserica, tulpin'a sa fructificátoria

sî se nu devina inimica, ba chiaru ucidiatória pentru spiritulu romanescu. Preste totu lucrandu pentru prosperarea sî in florirea familiei romane, a celei mici sî a celei mari, „Sionulu r.“ in acésta activitate a sa se va sili, a copii fidelu sî a si-luá de cinosura cuventele de auru rostite de presiedintele actuale alu republicei franceze: „De asi avé adevéru credintiei in manile mele, l'asi reversá preste tiér'a mea; càci încátu pentru mine, mie de o mie de ori mi-mai place o natiune cu credintia, decâtu un'a fóra credintia; pentru cà o natiune credintiósá - religiósá are mai multa insufletire, candu se tractéza despre operele spiritului, sî mai multu eroismu, candu e vorb'a se-si apere marirea sa“ (v. Dupanloup contr. Rénan, ed. germ. p. 185).

Fia-ne iertatu a sperá, cà onoratulu publicu romanu diuariulu nostru intru prefipt'a sa nesuintia sincera sî salutaria nu i-va denegá spriginulu sî imbraçisierea caldúrósá; cà desclinitu p. o. cleru romanu i-va intinde totu sucursulu posibilu, atátu materialu câtu sî spiritualu, cá unulu, care acumu dupa sublim'a sa misiune trebuie in tempuri grele, cá cele de adi, se conviersuésca cu noi intru eschiamarea profetica: „Pentru Sionu nu voiú tacé sî pentru Ierusalimu nu voiú încetá, pana candu va esî cá o lumina dreptatea mea, sî mantuirea mea cá o faclia va arde“ (Iesai. 62, 1).

La lucru dar' cu totii in armonia fratiésca, cu credinti'a in Ddiu, sî Ddiu va fi cu noi sî cu sant'a nóstra cauza!

**Dr. Gregoriu Silási.**

## **Cevá despre sinodulu provincialu gr. cat. romanescu, tienendu in 1872.**

Dintre dorintiele cele ferbinti sî salutarie ale Romaniloru gr. cat. din remnulu Ungariei dóue dorinti de clas'a prima ocupa mai multu in tempulu presinte atentiunea celoru interesati pentru binele comunu alu poporului romanescu gr. cat. Un'a e dorinti'a clerului sî poporului romanescu gr. cat. de a poté tiené unu congresu basericescu, precumu au tienutu sî romano-catolicii, Romanii gr.-orientali, sî precumu au tienutu sî Serbii pentru regularea causelor basericesci sî scolastice, ba chiaru sî Judanii din Ungari'a. Cea-alalta e dorinti'a de a poté celebrá unu sinodu provincialu gr. cat. romanescu, pentru organisarea metropoliei gr. cat. romane de Alb'a-Iuli'a, prin bul'a pontificia din 1853 cu invoirea inaltiatului imperatu sî a primatelu romano-catolicu de la Strigoniú emancipate de sub jurisdicțiunea primatelu strigonianu; mai incolo pentru organisarea episcopateloru gr. cat. romanesci subordonate metropoliei gr. cat. romane de la Blasiú, precumu sî pentru meliorarea sórtei clerului, sî pentru meliorarea scóleloru romanesci gr. cat. din acést'a provincia basericésca.

Dorinti'a partei gr. catolice a natiunei romane, de a tiené unu congresu pentru regularea necesaria a trebiloru basericesci sî scolarie, manifestata in foile publice romane, manifestata la ordinariatele romanesci gr. cat., manifestata sî in adunarea

intielegintiei romane compusa din barbati mari basericesci sî civili sî la Alb'a-Iuli'a in anulu 1871 legalminte tienuta, pana acumu, nu scimu de siguru din ce cauza. la locurile mai inalte nu s'a respectatu dupa cumu ar fi doritu credintiosii romani gr. cat. din provinci'a basericésca de Alb'a-Iuli'a. Era dorinti'a de a poté aduná unu sinodu provincialu romanescu gr. cat. tandem aliquando dupa multe ostenéle cu ajutoriulu lui Domnedieu s'a implinitu; càci, precumu sciu din funtana sigura, s'a concesu a se tiené doritul sinodu provincialu gr. cat. romanescu. Acestu sinodu erá se se convóce inca in tómn'a anului 1871, dupa cumu a voitu sî escelenti'a sa domnulu metropolitu romanescu gr. cat. dr. Ioane Vancea; in sa din cauza, cá membrii sinodulu provincialu se se póta mai bine pregatí pentru obiectele pertractande in sinodulu provincialu tienendu, tienerea sinodulu acestui, dupa voi'a celoru-alalti episcopi sufragani, s'a diferitu pana in primavér'a anului 1872.

Obiectele, cari se voru pertractá in sinodulu provincialu tienendu in primavér'a anului 1872, sî pentru cari obiecte participantii la acelu sinodu provincialu voru trebui se se pregatésca, dupa cumu sciu de siguru din programulu proiectatu, voru fi urmátóriele:

a) Despre credinti'a catolica sî sant'a unire cu baserica Romei; b) despre nepetata concepciune a pré s. Vergure Marie, mamei lui I. Christosu Salvatoriulu genulu umanu; c) despre marturisirea credintiei; d) despre indiferentismulu religiunariu; e) despre baserica sî poterea ierarchica in baserica; f) despre patriarhi sî despre ponteficele romanu; g) despre metropoliti sî despre episcopi; h) despre presbiteriele séu capitulele gr. cat. romanesci; i) despre vicarii generali episcopesci sî capitulari; k) despre vicarii foranei; l) despre protopopi sî administratorii protopopesci; m) despre parochi, sî despre administratori sî cooperatori in parochie; n) despre sínóde in generalu, despre sínódele ecumenice, provinciali sî cele díecesane; o) despre beneficiile basericesci sî parochiali; p) despre regularea parochieloru sî dotarea loru; r) despre conferirea beneficielor parochiali; sî despre sacramente, despre santulu botezu, s. miru, s. eucharistia, s. penitintia, s. ungere-depre-urma, s. sacramentu alu preotiei, despre matrimoniu, sî despre casatoriile mestecate; t) despre cultulu divin publicu, necesitatea sî promovarea lui, santirea serbatoriloru, promovarea cultulu divin domesticu sî pietatea domestica; u) despre promovarea cantulu divin basericescu; y) despre revederea sî edarea càrtiloru basericesci sî de rogatiuni; z) despre edarea foiloru basericesci; aa) despre posturi, despre sterpirea abusuriloru de blastemu, sudalme, injurature sî superstitiuni; bb) despre cultulu divin pentru morti; cc) despre mormentarea basericésca (sepultura), sî despre cemetarie; dd) despre detorinti'a clerului de a propasi sî a se perfectiuná in sacrele scientie, sî de a progresá in moralitate sî in portarea esemplaria; ee) despre preotii celibi; ff) despre preotii insorati, sî a dóua casatoria a preotiloru; gg) despre distractiunea

privata și vestimentul clerului; hh) despre ordinea monastică alu santului Vasiliu celu mare in baseric'a romana, și restaurarea lui; ii) despre ordinarea monastirilor ordului basilitilor in provinci'a basericesca de Alb'a-Iuli'a; kk) despre aplicarea calugariloru basiliti la catedrele profesori in gimnasiele gr. cat. romanesci, și aplicarea acelu basiliti dupa cercutari și la alte institute de crescere confesiunali; ll) despre cultur'a religioasa a tenerimeii; mm) despre educatiunea și institutiunea clerului teneru; nn) despre scolele gimnasiali confesiunali; oo) despre institutele pedagogice preparandiali diecesane; pp) despre scolele normali și capitali diecesane; rr) despre scolele elementare; ss) despre scolele repetitivale de domineca, și despre catechisare; tt) despre judetiile basericesci, despre consistoriile diecesane, tribunalele matrimoniali, și forurile instantieloru.

Obiectele pana aici insirate in adeveru sunt ponderose și de mare insemnatate pentru baseric'a romana gr. cat. din remnulu Ungariei; resolvirea loru bine nimerita va produce fructe salutare pentru poporulu romanescu din provinci'a gr. cat. de Alb'a-Iuli'a. Acesta resolve dorita a obiectelu insirate, pertractande in sinodulu provincialu din 1872, dupa convingerea mea s'ar' dilucida și inlesni forte multu, candu publiculu romanescu gr. cat. intieleginte inainte de tienerea sinodulu amintitu i-s'ar' face cunoscutu unu proieptu despre modulu de resolve a obiectelu amintite; firesce proieptu asiã compusu, catu acel'a se consune cu santele canone ale basericeii orientali și in specialu ale basericeii romane gr. cat., și se corespunda cerintieloru basericesci și scolare ale basericeii și poporulu romanescu din provinci'a ecleziastica gr. cat. de Alb'a-Iuli'a.

Domnedieulu celu bunu și prea intieptu, cu lumin'a sa cea nemarginita și de mintea umana necuprinsa, se luminedie mintea superioritatei basericeii nostre și pe membrii participanti la sinodulu provincialu tienendu, și se le ajute, ca se pota afla celu mai bunu modu pentru resolvirea obiectelu pertractande in memoratulu sinodu provincialu.

Lugosiu, 18. dec. 1871.

G. P.

## Insemnatatea forurilor nostre protopopesci.

Un'a din intrebatiunile cele mai delicate, și in tempulu mai nou in baseric'a nostra romana gr. cat. precatu in cercuri private pre atatu și in publicu mai adeseori desbatute, e fora indoiela cestiunea forurilor protopopesci. De 15—20 de ani incocce, decandu se restatori provinci'a metropolitana romana unita, și de candu pentru organisarea ei totu mereu se facu pasi preste di și se desfacu preste nopte, ca pandi'a Penelopei, nu odata s'a potutu ceti și audi prin foiele publice redicandu-se voci patriotice prelanga pastrarea ne atinsa a forurilor cestiunate, manifestandu-se reclamari și proteste energice contr'a incercarei de a-le abroga,

facandu-se din partea unor'a chiaru incercari seriose de a-le restatori pre acolo, pre unde arbitriulu favoritu de giurstari le-a fostu stersu din cartea viatiei. Unu fenomenu acest'a, demnu de atentiune și precugetare. Par' ca toti, și cei mai puçinu adapati in lucru, sentimu instinctivu marea insemnatate, ce acesta institutiune a avutu in trecutu generalminte, ce ea are și asta-di in organismulu basericeii nostre.

In trecutu momentositatea forurilor din vorba o ilustra dejã fapt'a, ca presidele loru, protopopulu, seu cu altu cuventu archidiaconulu, se chiamã „ochiulu, urechi'a, man'a, anim'a episcopulu”; o ilustra regul'a stabilita prin usulu de atunci, care tienea, ca „atãta pote archidiaconulu in archidiaconatulu seu, pre catu episcopulu in episcopatulu seu”. (v. Kress: das Archidiaconal-Wesen, Helmstedt 1725, pag. 22.) Era in presinte ce se dicemu despre ele? Ce alt'a, decatu ca ele formeza unele din acele colonne principali, pre cari se radina intregu edificiuulu constitutiunei nostre ecleziastice romanesci, și pre cari acel'a și pana acumu, celu puçinu in parte, inca mai stã, spre binele nostru; cari insa, lasandu-le se se derime, voru trage nesmentitu cu sene impreuna in ruina și constitutiunea basericeii romane unite, spre nespusa dauna nu numai a basericeii, ci și a natiunei nostre.

Nu este dara și nu pote fi pentru nici unu membru alu corpulu nostru basericescu și natiunale lucru indiferente, deca voru esiste seu nu voru existe foruri protopopesci. Dincontra totu insulu, care mai tiene la credinti'a și baserice'a sa stramosiesca, e datoriu a-si da dupa potintia sem'a, ca incatu au fostu acele foruri indreptatite in trecutu, și incatu suntu ele indreptatite pentru tempulu de façia și pentru viitoriu? Ce au contributu ele pana acumu și ce promitu a contribui de aci inainte la prosperarea și inflorirea soçietatii nostre basericesci, și deci midiolocitu și la inflorirea natiunei, din care facemu parte?

Eca pentru ce intraramu in acestu studiu nu numai interesantu, dar', cumu credemu, pentru noi și de folosu realu. Deci se cercetãnu mai antãnu pre archidiaconii din apusu; era dupa aceea se ne întorcemu la colegii loru din resaritu, la chorepiscopi și protopopi.

I.

Necesitatea de a gubernã soçietatea basericesca mai cu inlesnire și acuratetia, indata ce baseric'a dupa furtunele persecutiuniloru incepã a respirã mai liberu, produse precumu pre metropoliti, primati seu esarchi și patriarhi in ordinea mai superiõra de episcopi, asiã in aceea inferiõra pre protopopi cu forurile loru. Ei se numescu la noi de presinte și archi-seu protopresbiteri, și archidiaconi; dara, cumu aieptaramu pre scurtu inca in „Sionulu r.” nru. 2 din 1865 pag. 17, oficiile archipresbiterulu și archidiaconulu erau in vechime biniõriu de diferite. Se vedemu, cumu, in ce și in catu diferiau?

Archipresbiteru se chiamã la inceputulu crestinismulu celu mai betranu seu primulu preotu in presbiteriulu episcopulu, de la care din urma precedea tota puterea și lucrarea in baseric'a, și care prin afaceri de ale gubernãrii basericeii demultiori impedecatu fiindu

in oficiile sale sacerdotale s'eu liturgice, in atari casuri s'i functiuni, d. e. in administrarea botezului s. a., era suplinitu prin archipresbiteru. Cu tempu latindu-se crestinatatea si prin urmare inmultindu-se preotimea si prin tienuturi mai departate de orasiulu resiedintiale alu episcopului, pre acolo inea se pusera archipresbiteri, cari in opusefiune cu cei din orasie, dis'i urbani, se numiau rurali, si cari asisidera aveau se inlocuiesca pre archiereu in unele functiuni sacerdotale mai de capetenia neconcese altoru presbiteri, cumu si preste totu se supraveghieze, ca preotimea tienutale se-si implinesca cu acuratetia detorintiele chiamarei sale preotiesei.

Mai intinsa si incatuvá de altu soiu a fostu puterea archidiaconiloru, a caroru origine unii scrietori voru a o deduce chiaru din tempulu apostoliloru de la protomartirulu Stefanu, „primulu intre diaconi, precumu a fostu intre apostoli Petru“, (s. Augustin. serm. 94 de divers.); des'i numirea de archidiaconu cu securitate abia in conc. Cartag. IV. a. 398 la canonele 6, 9 si 19 ourge mai antaiu, si numai de aci incolo incepe a se face mai generala. La inceputu era numai unu archidiaconu intr'o diecesa, denumitu decatra episcopu, seu, dupa cumu voru altii, alesu de diaconi intruniti sub conducerea eppului; era deregutori'a i sta intru a asiste archiereulu cu ocasiunea chirotoniriloru si a altoru functiunari liturgice; a grigi de veduve, orfani si seraci; a primi ofertele de buna voia ale credintiosiloru, si impreuna cu vasa-le si odora-le basericesci a-le ave in pastrare; a impartii lucrulu intre diaconi si alti clerici inferiori, pre acestia a-i inspectiuna, si alte asemeni afaceri mai merunte. Insa ca ministri si ajutatori nemiduiociti, porurea langa costele episcopului, in scurtu tempu apucara la o atare vedea si influentia, incatu nu arareori din archidiaconi se faceau deadreptulu si episcopi, si spre a nu fi stingheriti si abatuti de la acesta tianta, archidiaconii deja pre tempulu stlui Ieronimu nici nu prea voieau a fi inaintati si a se chirotoni de preoti.<sup>1)</sup>

Mai tardiu, camu de la sec. VIII. si IX. incóce, diecesele cele mari alesu in partile germane ale apusului impartindu-se in decanate, apoi in archidiaconate mai multe, cu acesta se inmultira si archidiaconii unei si aceiasi diecese. Intr' acca auctoritatea loru din ce in ce crescundu, archidiaconatulu inea depre tempulu papei Gregoriu c. m. (a. 592) incepuse a se conferi la presbiteri; deorace praecea a fostu comprobatu institutiunea loru intru asiá mesura, catu ei se considerau de man'a cea derépta a episcopului in afacerile basericesci administrative si juridictionali, si in acesta privintia chiaru si archipresbiterii ajunsera a fi supusi archidiaconiloru. Ei se priviau de „vicari nascuti“ ai episcopului, precumu si puterea si juridictiunea loru era considerata si tienuta de ordinaria, purcediatória de la lege (a lege), de la care cauzele ca de la forulu de instantia I. se poteau apelá si se apelau la forulu episcopescu ca la foru de instantia II.

1) Hieron. Comment. in Ezech. c. 48: „Certe qui primus fuerit ministrorum, quia per singula concionatur in populos et a pontificis latere non recedit, injuriam putat, si presbyter ordinetur.“

Cumu ca archidiaconatele si forurile archidiaconali au coresponsu necesitatii si scopului, ce le-a nascutu, aréta multimea si momentositatea cauzelor, cari nu numai in puterea dátinei, ci si a numeroase legiuri esprese basericesci se tieneau de competintia desu numiteloru foruri. Cari suntu acele cauze si afaceri? Se insiramu aici unele din cele mai principali.

Dejá Isidoru Hispal., care a viatuitu la inceputulu secl. VII., era dupa altii la inceputulu secl. IX., dice despre oficiulu archidiaconului, ca „si grigi'a de parochitani, adeca de diaconi si clericii inferiori, si ordinarea si compunerea certelor se tienu de archidiaconu; elu propune preotulu repararea basericeloru diecesane, elu cercetza parochiele din mandatulu episcopului, si despre ornamentele si afacerile basericeloru, parochieloru si ale libertatiloru basericesci totu elu reporteza episcopului,“ (epist. ad Ludifred.) Asiadara puterea loru in evulu mediu se estindea preste dieces'a intréga. Mai apoi, in secl. XII., de sfer'a drepturiloru loru administrative si juridictionali se tienea intre altele: examinarea popandiloru, presintarea acestoru la santire si investirea celoru inaintati la vreo parochia; visitarea districtelor sale archidiaconali, intarita „conformu dátinei generali a basericei“ si de pap'a Eugeniu III., in cari districte episcopii alocurea nici poteau dispune ceva fóra consentimentulu archidiaconulu (v. Schulte System d. Kirchenr. pag. 271); cu ocasiunea visitarei dreptulu la procuratiunea canonica, adeca la prevederea cu mancare si beutura din partea preotiloru si laiciloru visitati; tienerea judecieloru sinodali; juridictiunea in afaceri matrimoniale, cumu si juridictiunea asup'a preotimei din tractu in trebi de certa si penali; pre une locuri dictarea pedepseloru suspinderei, escuminecatiunei si a interdictului; ba si esercerea juridictiunei civili in unele ramuri, d. e. in certele pentru decime; dispensarea de impedimente matrimoniale si de iregularitati canonice; in fine pentru tote aceste dreptulu de a ave tribunalielie, locutienetorii si oficialii loru proprii (officiales archidiaconi). Astea si asemeni afaceri tienetorie desfer'a archidiaconiloru se potu vedé mai pre largu, documentate din Corpulu jur. can., din decrete papali si din ss. parinti, in manualele de dreptulu canonicu a lui Schulte, Philipps si Walter, si in opurile despre anticitalile basericesci ale unui Binterim, Thomassin si altii. Deunde pentru o sfera de activitate atatu de intinsa si momentosa chiaru si conciliulu trident. (sess. XXIV. can. 12) poftesce, ca „archidiaconii, cari se dieu ochii episcopului, prin tote basericele, unde numai se pote, se fla magistri in teologia, seu doctori au licentiati in dreptulu canonicu.“

Adeveratu ca in urma nu unu archidiaconu aluneca la abusari cu frumos'a sa putere si juridictiune, mestecandu-se in afaceri si cauze seculari nesupuse forului seu, tragundu preste mesura si despoiandu fóra indurare poporulu, pecatuindu contr'a obedientiei si subordinatiunei detorite archiereulu propriu, si alte asemeni. Dara intrebamu, cu ce institutiune omenesca nu se potu face abusuri si escese, deca lipsesce control'a cuvientiosa? Si acesta, dorere, lipsia pre atunci aorea mai de totu.

Episcopii în evul mediu petreceau timpul cea mai mare parte prin curtile domnitorilor și potentatilor lumesci. se ocupau și pre atunci mult de politica, și așa totu ce prin canoane nu era strinsu legatu de caracterul episcopescu conereau vrendu nevrendu altor persoane, anume archidiaconilor. Era acesti-a din parte-si vedindu, ca prin favoarea corelatiunilor sociale ce factori insemnati se fecera, la ce rang inaltu se aventara pre scar'a regimului ierarchicu, si sentiendu, catu de puțin suntu și potu fi în actiunile lor controlati ei, cari și dupa pusetiune-si erau și se straduiau a deveni cei mai rutinati în s. Scriptura și în dreptulu canonicu și civilu (Kress, o. o. pag. 14): terti de fragilitatea omenesca, pre usioru trecera uneori preste marginile trase competintiei lor prin mintea sanetosa, usantia și canoane.

Dara pedeps'a urma numai decatu. Episcopii vatemati fecera reactiune: parte prin legiuri sinodali micsorandu din ce în ce mai multu numerulu afacerilor privitorie la competinti'a forurilor archidiaconali; parte în secl. XII. XIII. prin instituirea de oficiali seu vicari forani la tiera și de oficiali seu vicari generali la resedintia, cari și unii și altii posiedeau numai potestate delegata și deci la totu momentulu revocabila, facundu oresicumu concurintia archidiaconilor cu forurile lor. Pre urma conciliulu trident. (sies. XXIV. can. 3, 12, 20 și sies. XXV. can. 3) reformu pre archidiaconi cu sinodele și forurile lor astfelu, catu desi pre ici pre cole, d. e. în archidiece'sa Coloniei, inca și dupa tridentinu pre la midiuloculu secl. XVII. forurile archidiaconali principali formau „instanti'a prima în tote și singuritele cause beneficiali, matrimoniali și cele-alalte afaceri basericesci“ (v. Kress o. e. pag. 25), incetu pre incetu in sa nu le mai remase decatu o umbra debila în decanii rurali și conferintiele pastorali de asta-di. —

Ce pote omulu nepreocupatu se deduca din cele enarate? Negresitu acea, ca o institutiune, carea a in-floritu în deplin'a sa flore chiaru în evul și în seclii, candu în Europ'a spiritulu religiositatii predominu tote, trebuie se aiba radecine adunci în spiritulu relegei și basericeii crestine; trebuie se fia unu productu firescu alu desvoltarii potestatii gubernative date de I. Christosu basericeii sale. Seu cumu se intielegemu altmintre aieptatele legiuri basericesci despre potestatea archidiaconala? Cumu se ne esplicamu epitetele onorifice, ca „archidiaconi suntu ochii, urechiele, manile, anim'a episcopului“? Cumu se potemu crede, ca în disciplin'a basericesca, în carea credinti'a crestina revelata, în carea Scriptur'a și traditiunea suntu asiad-icundu intrupate, sar' fi veritu și admisu pre o durata de mai multe cente de ani o institutiune cu totulu straina spiritului ei? Nu, o planta esotica nicicandu ar' fi potutu prinde într' ins'a ceva radecina, cu atatu mai puțin a cresee și a se desvoltu asiad de imposantu, mai alesu în memoratii seclii, seclii ai religiositatei celei mai necontestabili, mai intime și mai pronunciate.

Acesta suntemu cu atatu mai vertosu în dreptu a sustiené, cu catu ca și în baserie'a resaritului aflamu,

desi sub alte numiri, asiedimentulu analogu, oficiulu corespunditoriu celui archidiaconale din baserie'a apusena. Si cumu nu? Ca-di la inceputulu evului mediu cele doue parti, apusena și resaritena, ale basericeii universali erau inca unite între sine prin legatur'a pacei ceresci, formau asiad-icundu cele doue camere ale unei si aceiasi anime; era într'o anima sanetosa nu pote decatu cu o regularitate uniforma se cerculeze sangele.

## Necesitatea „bibliotecelor poporali“.

I. Precandu literatur'a nostra și preste totu cultur'a intelectuala în cercurile superiori ale societatii romane, dica cine ce va dice, a facutu pasi nu neinsemnati: în comparare cu acesta pentru impartasirea și comunicarea culturii și cu stratulu mai de diosu alu poporului romanu s'a facutu la noi și se face inca forte puțin seu mai nemica.

Literatorii nostri, cei adevirati și cei inchipuiti, se disputa mereu, ca ore intru cultivarea limbii romane se recurgemu la limb'a latina matre și la limbele sorori? seu dora se stamu mortisiu prelanga tesaurulu de cuvinte, ce se audu din gur'a poporului, desvoltandu-lu numai pre acesta și formandu-ne dintr' insulu tota multimea terminilor tehnici scientifici? Intr' acea în foculu disputei uitamu, ca poporulu remane jderetru și de progresulu limbii romane și de progresulu luminarii și culturii între Romani; ca elu e condamnatu a traí, ca și mai înainte, totu în angustulu cercu de idee și cugetari, pre care l'a ereditu de la mosi-stramosi, fora a cartii largire cunoscintiele și scientiele propunende lui ori în limba latinisata ori nelatinisata i voru remane porurea neintielese.

Acumu fora indoiela midiuloculu primu, spre a redica și tiené pre poporulu nostru la nivelulu culturii limbii și spre a-i cumineca cunoscintiele necesarie mai largitorie de cerculu ideelor și cugetarilor lui, suntu scole bune poporali. — Afora de acea, fiindu ca limb'a romana intru desvoltarea și cultivarea sa a apucatu odata pre calea purificarii, cumu nici nu se potea altmintre, ar' fi în interesulu cauzei din vorba pre de doritu, ca maritele episcopie romane de ambele confesimi se nu-si mai facea scrupuli fora temeiu, ei dupa esemplulu laudabilu alu Blasianiloru se introducea fora amenare prin baserice carti liturgice cu o limba purificata de strainisimi. E lucru curios, ca toti cati vorbimur romanesc și scriemu cate ceva romanesc, seculari au preoti, gr. orientali au gr. catolici, ne adoperantu a folosi o limba culta și curatita; dara indata ce calcamu preste pragulu basericeii, ne întorecemu denou la „slava“, casi candu ar' fi mai santa decatu „marirea“, seu „hvalite“ mai sante decatu „laudati“. Se fimu consecinti. Poporulu pote se aiba în baserica, abstragundu de la folosulu sufletescu, chiaru și în privinti'a limbistica un'a din cele mai bune scole, deca acolo i-vomu da se audia necontentu o limba corecta și alésa.

Insa cu acestea ar' fi lucrul totu inea numai de diumetate facutu. Se nu scapãmu din vedere acea impregiurare de tanguitu, cã teneretulu nostru, chiaru sî pre unde se gasecu scõle poporali mai bunisiõre, dupa ce apuca a scuturã pulberea scõlei, uita sî ce a invetiatu, nu propasiesce ei repasiesce. Pentru ce? Pentru cã i-lipsescu midiulõcele de propasîre sî perfectiunare, i-lipsescu cãrtille scrise sî destinate pre sãm'a lui: atari cãrtille, cari cu scopulu, de a-i impartasî cunoscintie practice necesarie, se unesca sî unu stilu usioru sî o forma atragãtõria, asiã cãtu teneretulu sî poporulu nostru se fia indulcitu sî asiã-dicundu ademenitu a se ocupã in õrele de repausu mai bine cu acea lectura amusanta sî totodata instructiva, decãtu cu alte distractiuni adeseori atãtu in respectu fisicu cãtu sî morale nespusu de stricatiõse. Scurtu: ne lipsescu „bibliotece poporali“.

Se finu bine intielesi. Sub „bibliotece poporali“ nu intielegemu aici õrecare suma de cãrtille depuse in cutare localu pentru usulu poporulu; ei intielegemu acele — prea cunoscute in alte literature sî prea opulinti — cicluri de carticõle, cu argumentu luat din tõte ramurile mai practice ale scientiei, cari voru a midiulõci poporulu intr' unu modu usioru sî delectatoriu tõta sum'a de cunoscintie necesarie sî posibili statului seu. Intr' adevèru o anima romanescã se sfasia de dorere, candu cu miseretatea nõtra totalã in astu ramu alu literaturei comparẽza diecile, ba sutele de atari „bibliotece“ in literatur'a germ., franc., angl., sî altele; „bibliotece poporali“ destinate nu numai pentru clasele inferiori, ei sî „bibliotece“ menite pentru clasele midiulõcie, cumu suntu d. e. renumitele „Catechisme illustrate“ Weber-iane din Lipsi'a, cari aparura pana acumu in vreo 50 de tomurõle, tractandu in modu usioru, scurtu sî practic, de la economi'a ruralã pana la administratiunea finantiaria sî la scienti'a politiceii in susu, mai tõte ramurile sî in acestea diverse intrebatuni mai momentõse din scientiele omenesci.

Inainte de ast'a cu vreo doi ani s'a fostu pornitu sî la noi Romanii, anume in Bucuresti, unu atare ciclu de carticõle destinate pentru poporu. Dõmne, in sa, ce parodiã a unei „bibliotece poporali“! Indata cã tomu alu doile figurẽza „Viatu'a lui Isusu“ scrisã de Rãnã. Cãsi candu dieu n'ar' fi de ajunsu, cã o mare parte din soçietatea mai inalta din Romani'a e rõsa pana in medua de ideele ateistico-materialistico-cosmopolite, rõsa mai reu decãtu unu lemnu putredu de cari; ei ar' trebui se inveninãmu in sa sî partea sanetõsa a poporulu cu nesce ipotese, precãtu de pedante sî vage, pre atãtu de subsapatoriã a tõta ordinea soçiale! Cãsi candu chiaru sî intre intieleginti dintr'o miie unulu si-ar' scî dã sãm'a cumu se cade despre acele ipotese cutediate! . . .

Dieu nu de aceste „bibliotece“ are lipsa poporulu romanu. „Bibliotecele poporali“ destinate pentru din-sulu trebue se cuprinda carticõle cãte de 4—6 cõle tiparite sî nu mai scumpe de 10—30 de cruceri, in cari un'a cãte un'a se i-se propuna lucrurile cele mai

de lipsa din relegiune sî din istori'a basericeii sale, din istori'a patriei sî natiunale, din istori'a universale, din fisica sî istori'a naturalã, din drepturile cetatiansci, din scienti'a agriculturii mai ratiunali, a gradinariei, a stuparitului scl.; in cari prin naratiuni delectatoriã se i-se depinga frumseti'a sî necesitateã virtutii patriotismului, iubirei de natiune, cumpetului, economisãrii sêu crutiãrii scl., era dincontra se i-se arete tritiunea tradãrii de patria sî natiune, a betiei, a desfrenului, a resipirei, s. a. s. a. O atare „biblioteca poporale“ bine alẽsa sî compusa indresnimu a afirmã, cã ar' face minuni in poporulu nostru celu insetatu de scientie.

„Tõte-su bune sî frumõse“, mi-va obieptã dupa cele dõse nu unu cititoriu, „insa cumu se se põta realisã?“ Rãspunsulu lu vomu dã in artielulu sî numerulu viitoriu.

Dentatu.

## Amvonulu\*)

Viatu'a pamentena e cã unu nuoru trecatoriu.

[predica la mortu.]

„Cã unu nuoru, ce s'a curatitu de la certu, asiã e de se va cobori omulu in momentu: mai multu nu se va sui nece se va întõce la cas'a sa, nece lu va cunõce pre elu inca loculu lui. Iob. 7, 9.“

Dẽca contemplãmu constelatiunea minunata a naturei, ni-se desfasiã unu tablou pomposu, in care nu numai perfectiunile divine se reflectã, ci sî sõrtea omenesca o vedemu depinsa. Pentru cã de considerãmu miliardele de planete, cari continua calea loru in universulu imensu, anim'a plina de pietate adõra atotpotinti'a sî intiepletiunea Facatoriului loru; era decumvã privimu fenomenele diverse ale ei ne convingemu, cã „nimicu e durabilu sub sõre“, „tõte trecu, tõte se muta cã spum'a.“

Despre acestu mare adevèru au fostu convinse tõte popõrele, cari au figuratu pe scen'a lunei, toti õmenii, alu caroru ingeniu luminẽza mintea miliõneloru. Astfelu vedemu acumu in T. V. pre patriarculu Iobu eschiamandu: „Cã unu nuoru, ce s'a curatitu scl.“ sî eta vedemu implinite cuventele lui, candu stãmu in giurulu acestui coseiugu, spre a dã espresiune sentimentului nostru de intristare sî dorere pentru perderea fratelui nostru, care a adormitu in Domnulu.

Veniti dara, Tr. A.! se meditãmu despre viatu'a pamentena sî se serutãmu, ce adevèruri cuprindu in sine cuventele patriarcului, sî ce ne invetia, candu dice, cã „cã unu nuoru, ce s'a curatitu scl?“

Cã se potemu intielege cuventele prelaudate, concedeti-mi, Tr. A., inainte de tõte se comparezu viatu'a cu nuorii trecatori. Scientiele naturali ne invetia, cã nuorii se formẽza din diverse evaporãri, din diverse gasuri. Nuorii se lãgana in atmosfera, sî precãtu de farmecatoriu e unu nimbu usiorelu, infrangundu-se in elu radiele sõrelui, pre atãtu de respingatoriu e, candu vedemu in sinulu lui sierpuindu fulgerulu, sêu audim bubuindu tunetulu sî trasnetulu; tõte fierele se ascundu, sî omulu misicatu de unu sentiu misteriosu eschiamã: „Dõmne, nu ne lasã!“ Dar' vine unu ventu, sî tempest'a a incetatu; vine o caldura, sî nuorii furibundi au disparutu cã fumulu. Eca icõn'a viatiei omenesci! Võcea atotpotintelui Dieu lu-chiama la viatia din chaosulu misticu alu naturei. I dã corpu compusu mai alesu din diverse gasuri. Lu-pune preste creaturele sale, ornatu fiindu cu diverse facultãti spirituali sî corporali. Pune in man'a lui fulgerulu potestãtei sî in gura võcea stentorica a impunerei. Miie tremura adeseori dinaintea lui, sute sî miie privescu cu frica la elu. Insa vine

\*) Spre a satisfacẽ cãtu mai deplinu lipsele reali ale veneratului cleru operatoriu in vini'a Domnului, ne-amu propusu a aduce in fiacare numeru celu puçinu dõue elaborate din sfer'a oratoriei sacre. Red.

o epidemie, și că Samumulu mortiferu usuca suctu de viație, și poterniculu se preface în unu scheletu respingatoriu. Vine, că unu viscolu neasceptatu, o nenorocire, și poterea vitala e franta. Vinu anii, și debilitéza și nemicescu organismulu corpului. Și omulu, care si-pomitea o eternitate de viație, trece, dispare de pre orizonulu viației pamentesei că unu nuoru usioru. Éta asiá de trecatoriu e omulu, care si-estinde sperantiele sale preste dile și ani numerosi. Face planuri preste planuri, ruina și edifica, iubesc și uresce, se bucura și se intristéza, dar' vine ór'a, și elu dimpreuna cu tóte planurile, bucuriele și intristările sale se cutropesc în mormentu. Deci cu totu dreptulu díce patriarculu Iobu, că viați'a omenéscá e că unu nuoru trecatoriu.

Insa elu nu se opresce aici, ci ne díce și mai multu. Anume ne spune, că omulu, dupa cemóre, va fi datu uitarei. Cine nu vede, că și în respectulu acest'a omulu e aseminea nuoriloru trecatori? Déca trece unu nuoru, cine ne ar' sef spune mane cu punctuositate, că unde a statutu? Trece omulu în viați'a alalta, și cine ne ar' scí spune preste sute de ani, că elu a esistatu? Nu incape nece o indoéla, că precumu suntu tempestăti, cari traescu în gur'a poporului dieci de ani, asiá suntu și ómeni, a caroru memoria se pastréza că o relicuia santa din generatiune în generatiune. Ba abiá se afla omu asiá de nulitate, memori'a carui se nu remana bárcmi câtva tempu în animele filorú, amiciloru séu cunoscutiloru sei. Insa de computámu seclii întregi, éra nu anii, atunci vedemu, că sórtea multímei este, „se fia datu uitarei“, precumu díce patriarculu Iobu. Care dintre voi, Tr. A.! ne-ar' sef spune, că cine a fostu mosiulu stramosiului lui, séu ce profesiune a avutu, séu cari au fostu ocupatiunile lui de predilectiune? Și póte că elu a fostu omu renumitu pre tempulu acel'a, séu a fostu cunoscutu și stimatu de multi. Cine ne ar' sef spune, că înainte cu câtiva seclii cine au fostu posesorii agriloru, unde arati voi adi, cine a locuitu în mosiele, unde sunteti voi asta-di? Éta înainte cu câtiva seclii délurile și campiele au fostu acoporite cu cetăti și sate, unde muge asta-di ventulu, și în midiuoculu cetătilorú și satelorú base-riche pompóse steteáu, și în biserice se predicá cuventulu lui Ddieu, ce lu auditi și voi; aerulu vibrá de immurile, ce le cantati și voi. Și acele cetăti și sate nu mai esista; le a consumatu furi'a órdeloru barbare; precumu nu mai esista Capitoliulu faimosu, de unde odinóra mandatele imperatiloru, că fulgerile lui Joe depre Olimpu, au strabatutu o lume intréga. Tóte s'au prefacutu în cenusia, și asta-di plugulu sfasia brasde pe loculu santu alu bisericeiloru, și numele acelor'a, carii au fostu locuitorii cetătilorú și satelorú, s'au datu uitarei.

De ací resulta, Tr. A.! că fiindu viați'a, renumele și memori'a omului asemenea unu nuoru trecatoriu, asemenea fumului, se ne nesuimu a fi laudati și glorificati de Ddieu, éra nu de ómeni. Nu voescu a díce, că judecat'a ómeniloru se o desconsiderámu, dincontra avemu detorintia a ne eluptá recunoscintia, stima în viați'a soçiale; dara, precumu observa apostolulu gintiloru, tóte aceste trebue se purcéda dintr' unu isvoru curatu. Mai vertosu trebue se ne dámu silintia spre acea, că fația cu carii amu traitu în legature dulci naturali, în midiuoculu caror'a a fostu cerculu activitateri nóstre, se nu lasámu dupa noi o suveniru că diluviulu consumatoriu, ci suveniru nóstru se fia remarcabila, se fia unu nimbu, care se intusiasmeze, misice, redice spre totu ce e frumosu, nobile, dreptu și santu. Dara la ast'a nu vomu ajunge, déca nu vomu urmarí inspiratiunile cele bune ale sufletului, cari suntu espresiunea vointiei lui Ddieu. Astfelu suntu: inocinti'a sufletului, sentiulu religiosu, iubirea deaprópelui, și implinirea esacta a detorintielorú statului nostru. Decumvá forméza aceste compasulu viației nóstre, atunei desí si-va bate lumea jocu de noi, carea adeseori meritele le calca sub petióre și glorifica misielatătiele, nu amu perdutu nimicu; pentru că vomu, avé recunoscintia și lauda înainte Parintelui cerescu, și numele nostru va fi inserisu în ceriu.

Sufletu-mi tremura de o confusiune sacra, Tr. A.! candu vediu, că patriarculu ne descépta din lumea ideala spre o reali-

tate trista, spunendu-ne, că omulu din regiunile mortiloru nu se va poté reintórcé în locuinti'a sa. E crudu! dar' suntemu siliti a ne convinge. Pentru că din somnu se trediesce omulu; insa decumvá si- a inchisu ochii spre somnulu eternu. atunci ochii lui nu se mai deschidu, că se védia aparendu Auror'a din orientulu pomposu; elu nu va mai audi canturile melodióse ale paseriloru; nu va audi suspinele și típetele desperate ale copilasiloru și soçiei sale; nu-i va mai scuti de plagele sórtei, nece i va stringe la sinulu iubitoriu. Mórtea a sfermatu tóte legaturele cu viați'a, și în nóptea acea intunecósa, unde s'a afundatu elu, nu strabate nece o radia a viației pamentesei.

Ah, Tr. A.! candu scimú, că ce sórte ne ascépta; candu scimú, că o nópte eterna si-va estinde aripele sale preste noi cei ce asiá de multu iubimu lumin'a sórelui maiestosu, ar' trebui se desperámu de bunetatea lui Ddieu, de nu ne-ar' veni în ajutoriu întieptiunea lui, carea tóte le a compusu astfelu, încátu nu esista nece unu amaru, în care se nu fia vre unu atomu de dulcétia; nu e nece o lovitura a sórtei asiá fatala, în care se nu fia și ceva consolatoriu. Asiá vedemu și în icón'a trista aretata de noi nesce trasure, cari ne aducu consolare. Pentru că, de nu vine omulu din sinulu mormentului, că se guste bucuriele viației, nu vine, precumu observa patriarculu Iobu, nece se guste necesurile ei. Nu vine că se védia, cumu asupresce celu poternicu pre celu debilu, cumu si-bate jocu forti'a brutala de dreptate. Nu vine, că se auda gemetulu inocintiei sub sabi'a impilatoriloru, și cumu se injura numele lui Ddieu prin gure pofane. Nu vine, că se pórté pre umerii sei sarcinele viației; nu, că se se lupte cu tentatiunile enorme, și cadiendu se verse lacreme de dorere. Nu vine, că se planga pre ruinele ilusiuniloru sale frumóse, séu se si tramita suspinele cátra ceriu pentru copii sei corupti, pentru infidelitatea soçiei și amiciloru sei. Nu vine, că se pórté în corpulu seu sagetile diferitelorú morburi, și în sufletu balaurii coruptiunei morale. Incontr'a acestorú i-a datu déjà balsamu mormentulu și salvu conductu coseiugulu.

Pentru acea, Tr. A.! se ne folosimú întieptiesce de viația, căci în mormentu se finescu tóte scientiele, tóte lucrurile nóstre. Parinti buni! cresceti copilasii vostri în fric'a Domnului, pana ce sunteti în viația; pentru că, de va apesá mórtea sigilulu seu pre fruntea vóstrá, nu voru mai avé ei educatori, cumu ati fostu voi. Éra voi, Copii! onorati și ascultati pe parintii vostri, pana ce i vedeti. Faceti- le senine dílele lorú; pentru că de i veti depune în sinulu rece alu mormentului, nu le mai poteti face bucurie; indarnu le veti decorá monumentele cu ghirlande de flori udate cu lacremele vóstre. Și voi, Betrani carunti de brum'a aniloru! impacati-ve cu Ddieu și sufletulu vostru, pana ce nu se stinge fali'a viației vóstre, că se se póta aplicá dis'a Fiiului omenescu în díua de apoi, că voi „parteá cea mai buna v'ati alesu;“ pentru că nu uitareti, că „lemnulu unde cade, acolo remane.“ Și în fine cugetulu acel'a, Tr. A.! că cine móre, acel'a nu se reintórcé mai multu la viați'a pamentéscá, se ne dee la toti taria sufletéscá, candu va se ne ruinámu sub greutătiele colosali ale viației, și se ne insufle curagiú incontr'a mortiei.

Pentru ce se si desperámu, Tr. A.! sub loviturile sórtei, candu acele nu voru durá multu tempu? Pentru ce se tramurámu de mórte, candu ea face capetu suferintielorú nóstre? Pentru ce se ne infiorámu a descinde în mormentu, candu acolo e repausulu adevératu? Pentru ce se ne fia frica de miliardele infusorieiloru, candu ele numai corpulu ni-lu voru consumá, asupr'a sufletului n'au nece o potere? Nu! nu ne e frica de voi, mórte, mormentu și vermi monstruosi! Ba mormentulu lu numimu mama, și vermii frati! De amu fostu fericiti, candu erámu în sinulu mamelorú nóstre, pentru ce se fimu nefericiti, candu ne va luá în braçiele sale mam'a nostra comuna, pamentulu. Ai venitu și ai stersu pre unu frate alu nostru dintre cei vii, și noi nu rostimu blastemu asupr'a capului teu între dorerile nóstre, cari ne sfasia animele în momentulu acestu funestu; nu! pentru că te considerámu de unu binefacatoriu, care primesce fatigatulu pre marea furtunósa a viației în gondola sa. Cu atátu mai vertosu, căei vediu la

lumin'a credinței noastre sante limanulu, unde angerii ascépta sufletulu liberatu din catusiele corpului. Asia e. Pentru că desi trece viati'a cá nuorii si fumulu peritoriu, dar' precumu picurii de plóia se asiédia in sinulu floriceleloru, asiá si corpulu mergundu pere in mormentu, dar' róua curata, sufletulu, se asiédia in sinulu Parintelui cerescu, de unde a venitu. Si precumu caldur'a sórelui din pamentulu umedu formédia alti nuori, asiá candu caldur'a cea mare va consumá pamentulu si tóte asiediamentele lui, atunci si trupurile mortiloru se voru scolá, si glorificate cu triumfu se voru duce prin nuori inaintea fației Tata-lui cerescu.

Si corpulu acest'a nu va fi peritoriu cá nuorulu, ci va straluci in locuinti'a Parintelui cerescu (Mat. 13, 43). Va gustá dimpreuna cu sógiulu seu, cu sufletulu, bucuriele si desfatările acele, cari le-au gatitu Domnulu alesiloru sei; si viati'a, fericirea, bucuriele loi voru durá in eternu.

Pentru aceea alinati dorerile vóstre, Parinti buni, pentru perderea fiiului vostru iubit. Se ne stergemu lacrele, Tr. A. ! si noi. Se nu oprimu cu suspinele noastre sufletulu adormitului in sborulu seu cátra ceriu, ci inscriendu-i memori'a in animele noastre, inainte de a-lu depune in mormentu se-i dicemu: fia-i tierin'a usióra si memori'a binecventata! Aminu.

Vien'a, in decemb. 1871.

Antoniu Covaciu, teol.

### Invetiatur'a lui Isusu e lumin'a lumiei, (predica pre duminec'a dupa botezulu Domnului.)

„Galile'a gintiloru, poporulu celu ce siedeá intru intunerecu a vediatu lumina mare; si celoru ce siedeáu in laturea si in umbr'a mortiei, lumina a resaritu loru.“ Iesai.

In santele díle de carendu trecute admiraramu, I. C. si cu anime pie si multiamitorie adoraramu indurarea divina cea nemarginita cátra noi ómenii, in intruparea si nascerea Fiiului lui Ddieu. Serbaramu dupa aceea memori'a taiarei lui impregiuru, prin care dinsulu, Creatoriulu ceriului si alu pamentului, legislatoriulu supremu in ordinea lumii fisice si morali, ne dede esemplulu supunerei cátra legile ddieesci si omenesci; dar' ne dede esemplulu ascultarei de maimarii nostri si prin aceea, cá in etate de 12 ani, dupa ce fu aflu de santii sei parinti in baserie'a din Ierusalimu in miuloculu invetiatiiloru, se întórse cu dinsii in Nazaretu „si erá supunendu-se loru“ (Luc. 2, 51). Esíramu in fine serbatoresce la botezulu lui in apele Iordanului, cá odinióra popóra-íe, cari se si invrednicira a fi invetiate de insu-si Tata-lu din ceriuri, cumu cá „Isusu este Fiiulu seu celu iubit, pre care se-lu ascultámu.“ Si éta cá s. evangeli'a de adi ni-lu aréta dejá cá pre magistrulu si luminatoriulu nostru ddieescu, cá pre sórele dreptátii, ce a resaritu dintru inaltíme preste fiii lui Adamu.

Asiá este. Cea ce profetulu Iesai'a prenucciá (prevesti) graindu: „Galile'a gintiloru, poporulu celu ce siedeá scl.“: implinirea acelei o adevirira cei ce cá martori oculari, prerapiti de binefacerile, doctrinele, profetiele si minunile lui, eschiamara: „Cu adeviratu acest'a e profetu,“ si „Niciodata omu n'a graitu cá acest'a;“ o resuua cá echu potericu si unanimu evangelielle, eschiamandu cu evangelistulu teologu: „Si amu vediatu marirea lui, marire cá a unui'a-nascutu de la Tata-lu, plinu de charu si de adeviru; o documentéza grandiosulu progresu, ce l'a facutu omenimea la facl'a credinței crestinesci pre tóte terenurile culturali. Dá, I. C., invetiatur'a lui Isusu e lumin'a lumiei, si acestu adeviru se formeze obiectulu meditatiunei noastre de asta-di. — Isuse, lumin'a lumiei! Luminéza mintile si animele noastre, cá cuprindiendu din ce in ce mai bine doctrin'a ta cerésca, se ne indemnámu a viatiui conformu acelei si a face astfelu frupte insutite meritórie de viati'a eterna. —

Cá se vedeti mai lamuritu adevirulu propusu, ve rogu se me insočiti puginu in nóptea intunecósa, ce a precesu Au ror'a evangeliica.

Cátu de infióratoria a fostu acea nópte, in ce intunecime grósa ratecira preste patru mie de ani descindintii stramosiloru Adamu si Ev'a! Straluciau ceedreptu si pre atunci sórele, lun'a si stélele pe firmamentu, si ochii vedeáu; dar' vai mintile eráu cuprinse de grrós'a cétia a nescientiei si credinței desierte. Indarnu întrebá baiatulu curiosu pre parintele seu caruntu, cá óre cine a facutu ceriulu si pamentulu cu tóte fiendiele si frumsetiele sale? in locu de respunsu intemeiatu i-se enaráu nesce fabule ridiculóse. Indarnu sógiulu desperatu se plecá pre pieptulu sógiei sale morinde, cáci acést'a nu-lu poteá mangaiá cu convingerea, cá se voru revedé intr'o viatia mai fericita dincolo de mormentu. Cu frica si neincredere priviá moritoriulu spre ceriu, nesciendu cá acolo locuesce unu iubitóriu Parinte; cu fiori calcá tierin'a mormentelor, nesciendu cá cei repausati odinióra ér' voru invia.

Fost'au adeviratu si pre atunci cáte unu barbatu mai intieptu, precumu Confuciu la Chinani, Zoroastru la Persi, Socrate, Plato si Pitagor'a la Greci, Cicero si Senec'a la Romani, cari invetiáu esistinti'a lui Ddieu, nemorirea sufletului si resplat'a eterna a virtutiloru; in sa cátu de nesigura, cátu de contradicatória, cátu de mestecata cu erori grosolane erá invetiatur'a loru! De i întrebámu, cá ce e proprie fiendia suprema, ce e Ddieu? Pitagor'a ne respunde, cá e numerulu unitátii, Leucipu si Epicuru cá e fatulu séu templarea órba, Diogene cá e aerulu, filosofii stoici cá e in sa-si lumea séu universulu; Platone, mai profundu cugetatoriu, ne invetia ceidreptu, cá Ddieu e unu spiritu potericu eternu, dar' carele lumea a creatu-o din o materia asiderea eterna, era nu din nemica, cáci, diceá elu, din nemica nu se póte produce nemica („ex nihilo nihil fit.“) Astfelu tóta invetiatur'a loru ce alt'a erá, decátu o similitura plina de contradiceri, lipsita de argumente convingátorie? Dreptce se si întemplá cea ce in atari impregiurá erá neaperatu se se întemple: tóte acele fenomene si fiendie, incependu de la sóre si stele pana la animaliele necuventátorie si plante, pre cari ómenii le admiráu séu de cari se temeáu, le adoráu cá diei, alu caroru numeru dupa Esiodu treceá preste treidieci de mie, si despre cari unu poetu eschiamu cu ironia: „O popóra sante, caroru ddiei le crescú prin gradine!“ Si apoi ce diei minunati eráu toti acesti-a! Unulu erá precurvari, cá Joie; altulu betivu, cá Bachu; alu treile furu, cá Mercuriu; alu patrulé resbunatori, invidiosu, superbu sel. Si ataroru dieitáti de nemica le edificá omulu, vierme'e pamentului, templuri, le proaduceá cá jerfa pana si pudicitia si viatie omenesci. Au nu erá dara mintea lui coplesita de o intunecima fiórósa?

Totu asiá de ratecite si ridicule au fostu si parerile despre originea lumiei si despre natur'a si sórtea sufletului. In privint'a lumiei Moschu si Cadmu la Feniciani afirmáu, cá ea s'a escatu din caosulu eternu; urmatorii lui Zoroastru tieneáu, cá au facutu-o cei doi diei, alu luminei si alu intunerecului, séu cele dóte principie, alu binelui si alu reului; Chaldeii diceáu, cá s'a sternitu din ósamentele dieinei Hamorac'a taiate in bucáti prin dieulu Belu; dupa Leucipu ea se compuse prin rotirea atomiloru sterniti din templarea órba; in fine Stoiciloru lumea li-se parecá a fi unu mare animalu. Dieu animalica filosofia! — Dar' in respectulu sufletului ce credinție domniáu? Zoroastru si Plato invetiáu, cá sufletele inca inainte de a invesece corpuri omenesci au esistatu, Stoicii le tieneáu de focuri intielegátorie, Grecii cu Orfeu de o simpla umbra si cétia; era dupa mórtea corpului Aristotele néga esistinti'a ulterióra séu nemorirea sufletului; Zeno dincontra dice, cá sufletele mai nobili sbóra in luna, cele-alalte in aeru, facundu unu procesu de curatire; pre urma cu Empedocle vechii Egipteni, Gali si alte popóra credeáu, cá sufletulu se muta dinst' unu corpu omenescu intr'altulu, séu in corpulu cutarui animalu séu in cutare planta, si vice-versa.



Ce se dicem apoi despre moral'a lor și regulele acestei? Au potemu cugetă, că pre unu fundamentu asiă de reu se se fă potutu redică unu edificiu de ceva dómne-ajuta? Déca popóra-le pagane pncipalile cestiuni despre natura și originea lumii, sufletu și nemorirea lui le resolvira in modu atâtu de falsu, consecințele acestor'a înriuritorie a sup'ra viatiei inca nu poteáu fi decâtu false și funeste. Adevratu că stre-murulu fericirei e innascutu tuturor omnilor, și acést'a o observara și întieptii acelor tempuri triste; dara la întrebarea, că cumu, unde și in ce modu póte ajunge omulu la fericire, și că in ce stă propriaminte fericirea omulu? unii ne respundu cu Eschine, că stă in dormire și somnu; alții cu Corinteni, că stă in jocarie; cesti-a cu Pindaru, că stă in sanetate, cei-a cu Epicurii, că stă in mancare și beutura și alte asemeni plăceri sentimentali. Dara vertutea? la acestu pncipale, ba singuru isvor alu fericirei omenesci cei mai pușini cugetáu. Și astfelu, că se graim cu profetulu, „totieá nesce oui rateciáu, fiascecare din calea sa s'a fostu abatutu“ (Isai. 52,6). Și cu marimea ratecirea in proportiune derépta stáu effluințele ei practice: idolatr'a, pederast'a, resbunarea, sodom'a, jerfele omenesci, și alte asemeni fapte, „cari rusine este a-le și grai“ dice s. Paulu, dara cari fapte eráu privite in paganismu că placute și bine primite diciteati.

Singur'a esceptiune o face miculu poporu israelitenu, initiatu in elementele relegiunei cei adeverate de insu-si Iehov'a prin patriarhi, Moise și cei-alalti profeti. Ci și pre acést'a de câte ori nu-lu vedemu caditu in idolatria și superstitiunile cele mai intristatorie, éra mai pre urma prin diversele secte adusu in o atare confusiune a ideelor religiuari, încátu abiá mai scieá carii au dereptu: Fariseii legati de liter'a tradițiuniloru, „stracoratori de tientiári și inghi-titori de camila“ (Mat. 23,24)? séu Esenii, escati in Egiptu și desprețiuitori a totu soiulu de sacrificie? séu in fine Saduceii, cari negáu nemorirea sufletulu, inviarea mortiloru și esistinti'a angeriloru? —

In acést'a nópte spaimentatória și universale a mintiei omenesci veni Isusu, Unsulu lui Ddieu, și indata la léganulu lui se ivesce o stea extraordinaria in oriinte, óresicumu insemnandu, că „popóra-loru celoru ce siedeáu intru intunerecu și in umbr'a mortiei lumina le-a resaritu,“ și că Isusu va se lumineze cu invetiatur'a sa gintile orbecatorie ale pamentulu. Asiá și fú. In etate de treidieci de ani incepú elu a predicá, și vócea și întieptiunea sa cerésca farmecatória cá o suava melodía incantá și i cucerí animele. Glótele acurgeáu la elu cu miiele, și petreceáu dile întregi ascultandu-lu. Se întrebá Israelu uimitu: „Au nu acést'a e fiulu teslariulu, și de unde scie dinsulu carte,“ de unde scie lucruri atâtu de minunate și sublimi, candu nu a invetiatu? Sublimitatea doctrinei lui siliá pre ascultatori se marturésca, cumu că „niciodata omu n'a graitu cá acést'a.“ Éra apoi misiunea și invetiatur'a sa divina o adeveri și propti cu minuni atâtu de poterice, încátu „glótele vediendu se miráu și mariáu pre Ddieu, celu ce a datu potere cá acést'a ómeniloru.“ (Mat. 9,8). Fost'au și impregiurári, candu admirarea și prerapirea poporulu se manifestá in eschiamarea: „Fericitu e pantecele, care te-a portatu, și titiele, cari le-ai suptu.“ (Luc. 11,27.)

Dar' vai sórele dreptatii, Isusu, trebuí nu preste multu se apuna pre lemnulu crucei; precandu elu resarise, cá cu radiele sale binefacatória se lumineze pre toti ómenii tuturor tempuriloru și depre întregu rotogolulu pamentulu, pre cei de la res. și ap., de la m-nópte și m-dí. De acea in provedinti'a sa divina lumin'a sa cerésca o impartasi înainte de tóte la dóuespradiece stele, apostoliloru, cari dupa mórtea sa respandindu-se in tóta lumea, se predice Evangeliulu la tóta faptur'a. Planulu e grandiosu, obstaculele colosali, neamicii cátu frundia, și érba, dar'

oper'a divina reusí. Sementi'a credintiei in Isusu se propagá, și pre unde lumin'a evangelica straluci ce gigantice și admirabili schimbári produse ea cá prin fa-necu in tóte cugetările, actiunile și reporturile viatiei omenesa!

că „idolulu nemiri Isusu lumina, și omulu observá indata, este Ddieu altulu, fóra numai unu“ (I. Cor. 8,4), cumu că nu incoio întielese, că „Ddieu, care a creatu lumea acést'a și tóte ce suntu intr' ins'a, nu locuesce in templuri facute de mani omenesci“ (Fapt. ap. 17,24), deórace „scaunulu lui e ceriulu și asternutulu petióreloru sale pamentulu“ (acol. 7,49). Invetiatur'a lui Isusu lumina, și omulu scie dejá, că Ddieu, precumu a creatu tóte, asiá e și in stare a portá grigia de tóte, fiindu atotpotinte și amatoriu Parinte, fóra voi'a carui unu peru nu cade depre capulu nostru; scie, că Ddieu e santu și atotsciu-toriu, dereptu, credintiosu și bunu, care „sórele seu luresare preste buni și preste rei, și ploua preste cei derepti și preste cei nedrepti“ (Mat. 5,45). Invetiatur'a lui Isusu lumina, și moritoriulu gasindu-se in restriste séu privindu la panoram'a naturei cu lucrurile sale schimbatióse și peritorie, reflecta la sufletulu seu și cu firma convingere i canta nemorirea, dicundu cu psalmistulu: „Bucuratu-m'am intru cele ce mi-s'au dísu mie: in cas'a Domnulu vomu merge.“ (ps. 26,28). De si-aduce a minte de mórtea neindurata, carea lu-va desparti de iubitiu sei, se mangaia cu credinti'a revederei; de e persecutatu de sórte, nu despera, sciendu, că tóta nedreptatirea suferita pentru vertute i adauge o pétra pretiósá la corón'a, cu carea va fi coronatu in patri'a celoru fericiti; de diaresce mormentulu ghiaciósu, inca nu se sparia, convinsu fiindu cu dreptulu Iobu (19,25), că „in díta cea de apoi va se inviara din pamentu și in insu-si corpulu seu va se védia pre Ddieu mantuitoriulu seu.“

Ce se dicem apoi despre lumin'a reversata prin Evangeliu asup'ra relatiunei Creatoriulu cátra creatura, și din-contru? asup'ra detorintieloru omulu cátra deaprópele seu? asup'ra chiamarei și destinațiunei nóstre, și a cáiloru ducatória la ea? Ce se dicem despre esplicarea evangelica atâtu de cerésca a contrastelor viatiei, candu aórea chiaru cei derepti suntu mereu nefericiti, éra cei blastemati se tavalescu in prisosulu bunatátiloru tempurari? despre lamurirea referintieloru dintre soçietatea civile și eclesiástica? despre indegetarea cáiloru, institutiuniloru și mediulóceloru de a redică chiaru și bunastarea și propasirea tempurale a omenimei, s. a. s. a. ? Ce alt'a vomu poté dice, decâtu a eschiamá cu regele profetu: „Tramis'a Domnulu spiritulu seu și s'au creatu, și a innouitu faci'a pamentulu“ (ps. 103,30); decâtu a dá totu dreptulu stlu loanu evang., candu dice, că Isusu a fostu „lumin'a cea adeverata, carea lumineza pre totu omulu, ce vine in lume“ (Ioan, 1,9). —

Vedimulu dara, I. C., cumu că cu dreptu cuventu se póte afirmá că Isusu, că invetiatur'a lui Isusu e lumin'a lumii. Cuventulu eternu „intru ale sale a venit,“ dice mai departe prelaudatulu evangelistu, „și lumea pre dinsulu nu l'a primitu;“ pentru ce? pentru că lumea erá peccatósa, și peccatulu uresce lumin'a, peccatulu i place a se teré in intunereculu nop-tiei. Noi insa, dupa dísa apostolulu gintiloru, suntemu fii ai luminei; deci cá atari se și viatiim, „nu in ospetie și betie, nu intru curvie și fapte de rusine, nu in certe și invidia, ci lapedandu faptele intunereculu lui, se ne imbracám cu armele luminei, și cá díu'a cu cuviintia se amblám“ (Rom. 13, 12—13). Asiá, și numai asiá vomu poté dá laud'a și multiamit'a cea mai cuvientiósá Invetiatoriulu nostru cerescu, dulcelui Isusu, déca lumin'a nóstra asiderea va „straluci astfelu inaintea ómeniloru, încátu vediendu ei faptele nóstre cele bune, se pre-

marésca pre Ta-lu celu din ceriuri" (Mat. 5,16).  
Aminu.

(Pre urm'a celoru mai renumiti oratori basericesci francesi, germaniscl., de Filoretoru.)

## Corespondintia.

### Depre Somesiulu mare, in Decemb. 1871.

Domnule Redactoru! Scirea despre reinvierea „Sionului r.“ precátu mi-veni de neasceptata, pre atátu me surprinse mai placutu. Ea e o noua radia dulce de sperantia, ce cade in animele ingriagate pentru viitoriulu basericea nóstre si cu ast'a impreuna si pentru sórtea, ce ascépta in viitoriulu negurosu pre natiunea romana; cáci, la noi dóra mai multu decâtu la oricare altu poporu, baseric'a si natiunea se conditiuneza un'a pre alt'a. „Sionulu r.“ pasindu denou pre arena cá unu atletu, cumu lu-cunóschemu, care aperandu interesele nóstre basericesci si religiunarie propumna midilocitu si pre cele natiunali, ne va dá ocaziune si ne va stremurá, a ne desceptá din ametiél'a si a esí din stagnatiunea molipsitória, in care ne aruncara incurcaturele de totu feliulu si impregiurările nefavoritórie. De acea lu si salutámu cu sinceritate, neindoindu-ne, cá onoratulu cleru romanu, alesu celu gr. cat., care numera in sinulu seu o intielegintia asiá de numerósa si in o buna parte administra baserice destulu de dotate, lu-va sprigioní materialminte si spiritualminte cu acea caldura, carea se coresponda onórei lui si insemnatátii, ce are intreprinderea de fačia pentru baseric'a nóstra romana.

Nu potu, D. Red., se nu amintescu aici cu o cale dóue afaceri basericesci de insemnatate primaria pentru noi, in privintia caroru Faim'a respandesce multe de tóte.

Un'a e sinodulu provinciale romanu gr. cat., ce se dice cá se va aduná de siguru in prim'a diumetate a anului, ce bate la usia. Romanii gr. catolici oftáu dupa congressu basericescu, si éta cá se trediescu cu sinodu provinciale! Nu dicemu cá nu e bunu si acest'a, desí ar' fi fostu de doritu, cá mai antáiu se se studieze din temeiu adeveratele pásuri si necesitáti ale singuriteloru párti prin sínóde diecesane si protopopesci precese. La tóta templarea sperámu, cá elu celu puçinu nu va constá numai din cei trei, si eventualminte patru, pré santíti archierei cu secretarii loru cá amanuensi, ci voru fi chiamati a participá la dinsulu si unu uumeru órecare de barbati destinsi din fiacare diecesa. Preste tóte in sa, fiindu cá scólele, fundatiunile si alte afaceri esterne basericesci reclama intetita regulare, éra acést'a in giurstările de adi anevoia se va poté face cu sucesu doritu fóra colucrarea laiciloru, indresnimu a intrebá: óre pré il. archipastori nu se voru senti indemnati a duce cu sene la sinodulu prov. si cáte cáti-va barbati de incredere din intielegintia nóstra luména, cari alátu-rea cu sinodulu se desbata si prepare modulu priintiosu de a regulá afacerile nostre scolari, fundatiunali si esterne basericesci? Guverniulu, credemu, nu i-ar' oprí si nu i-ar' poté oprí intr'unu propusu atátu de salutariu, poffitu chiaru si de misiunea statului.

A dóu'a e (dóra veti si gâci-o?) episcop'ia Ghierlei, acumu in alu patrulu anu veduvita. Ce se fia caus'a? Dóra in. regimu nu si-a aflatu inea omulu? Ba é; unu amicu competinte ne serie cá positivu, ca guverniulu se pórtá denou, si acumu in tóta seriozitatea, cu cugetulu, de a impune acelei diecese romane pre cunoscutulu capitularistu neromanu si numai sfermatoriu de limb'a romana. Va primí acést'a si va tacé óre dieces'a? Voru consenti archipastorii romani? Apoi guverniulu, tientindu aici a lucrá dupa maxsim'a; „Potentes potenter agunt“, se nu uite, cá si cei pontinti se potienescu adese, déca ignoréza pré cu grosulu postulatele si dorintiele juste ale celoru guvernati. — La revedere!

G. S o m e s i a n u.

## Literačura.\*)

**Scriptolegi'a** séu modulu de a invetiá cetitulu scriendu, <sup>manualeptariu</sup> pentru invetiatori la tractarea abecedariului, de Vas. Petri, próes. preparand. in Dev'a. Cólele ultime 9 si 10 sub tipriu; editoru Filtsch in Sabiiu.

**Procedur'a cãrtiloru funduarie**, de Greg. Tamasiu-Miculescu; opu neaperatu pentru proprietari, amploiati, advocati, notari comunali scl. Prenumerarea pana la esírea opului de sub tipariu, 25 Febr. 1872, se face cu 1 fl. 50 cr. la auctoriulu in Zernesci per Brasiovu; de aci incolo va costá 2 fl. v. a.

**Pedagogi'a**, de S. Barnutiú, Iasi 1870; unu vol in 8.

**Enchiridionu séu manualu de canónele basericea orientali**, cu comentariu, de A. bar. de Siagun'a, Sabiiu 1871; unu vol. in 8.

**Dictionariulu limbei romane**, proiectu alu Societátii acad. rom., de Laurianu si Maximu; fasc. II. Bucuresci 1871.

**Intregirea educatiunei; — Fundamentu de filosofia** conformu cu progr. liceeloru, completatu prin estetica si pedagogia, de I. Popu Florentinu; Iasi.

**Cpurile complete ale lui Tacitu**, trad. de G. Munténu, Bucuresci; edit. de Soç. acad. rom.

**Epitome historiae sacrae**, de Lhomond, cu note romanesci; la libr. G. Ioanide si comp.

**Cicero pro Milone, — de senectute dialogus, — somnium Scipionis**; tóte cu note romanesci; acolosi.

**Manualu practiculu de medicin'a legala**, de Enr. Boyard, trad. de med. dr. S. Georgescu; Iasi 1871; unu vol. in 8.

**Codulu comunalu**, de I. M. Bujorénu, ed. II. Bucuresci 1871; pr. 6 l.

**Revista practica de dreptu romanu**, de M. Cornea si I. Cornea, Iasi 1871; pre anu 12 brosiure, abonamentulu 20 l.

**Emanciparea meritului si a capacitátii**, de G. Pavloff, Iasi 1871; brosiura in 8 micu.

**Elemente de dreptulu comercialu; — Catechismulu dreptului administrativu romanu**, de I. C. Lerescu, Bucuresci.

**Geografi'a si statistic'a Romaniei, edit. noua; — Dictionariu topogr. si statist. alu Romaniei**, cuprindendu descrierea a 20.000 nume proprie teritoriale scl., de E. Frundiescu, referinte statist. in minister. de interne; Bucuresci 1872; in 8 pag. LXX. si 536; pr. 5 l. O lucrare acést'a de mare pretiu, asemenea celei ce Transilvani'a posiede acumu mai demultu in opulu germanu alu dlui Trauenfeld.

**La Roumanie contemporaine**, première lettre aux Roumains, ou considérations générales sur la situation sociale et économique de la Roumanie etc., Paris et Iassi 1871; bros. in 8.

**Lehrbuch der Philosophie**, von Dr. Albert Stöckl, zweite verbesserte Auflage, in zwei Abtheilungen; 70 de cóle in 8 mare; pretiulu 6 fl. — Auctoriulu in opulu de fačia

\*) Sub rubric'a acést'a ne vomu adoperá a tiené contu cátu mai esactu despre tóte productele depre campulu literaturei rom., si despre cele mai principali straine, alesu teologice, cumu si eventualu pre unele si alte a le recensá si criticá. Opurile romane se potu trage deadreptulu de la auctori au priu libr. Filtsch in Sabiiu, éra cele straine prin libr. Mayer et comp. (Wien, Singerstrasse, deutsches Haus.) Red.

si-a propusu a reconstrui filosofia pre temeiulu adeverului catolicu, era de alta parte a intinde tuturoru, celoru ce dorescu a se orienta in filosofia, unu manualu scrisu in spiritu crestinescu. Propusulu i-a sucesu intr' unu gradu, care i-a atrasu recunoscintia deplina a lunei literarie competente. Intregu opulu e acomodatatu forte si intru unu modu bine nimeritu tempului, e unu isvoru, la care pote alerga cu tota securitatea tenerimea setosa de scientia a seclului presinte. Catre opulu acest'a a mai alaturatu auctoriulu si unu suplementu intitulatu: Grundriss der Aesthetik, in 8 mare 7 1/2 cole; pret. 54. cr.

**Lehrbuch der Geschichte der Philosophie**, von Dr. Albert Stöckl, in 8 m. 55 de cole; pret. 5 fl. 15 cr. — „Cu totu dreptulu,“ dice Stöckl in prefatiunea manualului presinte, „se pune in dilele aceste la instructiune unu pondu forte mare pre istoria filosofiei. Pentru ca deca e interesantu a urmari cursulu evolutiunii ideelor filosofice, cu catu va fi interesulu mai mare a vede si a cunoasca din istoria filosofiei catile retacite, pre cari pote usioru aluneca spiritulu speculatoriu, deca nu va posedea unu punctu stabilu, firmu in crestinismu, care se ne arete calea cea adeverata, pre care trebuie se purcedemu, de voimu a ajunge scopulu prefistu.“ In tractarea materiei auctoriulu se estinde mai antaiu la filosofia antica, dupa acea la cea crestina, si in urma vine la filosofia mai noua. Opulu are unu ce propriu, adeca: istoria filosofiei patristice si a evului mediu, care in alte carti de istoria ori de totu e trecuta cu vederea seu e numai atinsa prin trecatu; aci e tractata in totu cuprinsulu ei. Cu tote ca auctoriulu areta abundanti'a ideelor si a adeverurilor contienute in opurele ss. parinti si in cele ale scolasticiloru, contr'a prejudetieloru domnitorie in tempulu mai nou, totusi filosofia cea mai noua inca, e tractata forte completu. Dupa fasiunea propria a auctoriului (in prefatiune pag. IV.) opulu presinte este complementulu manualului de filosofia intru atat'a, incatu adeca „teoriele se intregescu in istoria, respective in cursulu istoricu alu evolutiunii, prin care a trecut teori'a“.

**Historisch-kritische Darstellung der pathologischen Moralprincipien und einiger ihrer vornehmsten Erscheinungsformen auf dem socialen Gebiete**, von Dr. F. J. Stein, Prof. der Theologie in Würzburg; Wien, Braumüller; in 8 m. pagina XI, 426. Professorele Stein imparte principiile morali in „patologice“ si in „rationali“. Sub principie patologice intielege pre acele, alu caroru punctu de manecare este sensualitatea in diversele ei manifestari; era sub principiile rationali intielege pre acele, alu caroru scopu este inteimeierea dominiului naturei. Conformu dara acestei impartiri eudemonismulu vine descriu in diversele iui fase: ca etic'a desfatarii, ca moral'a intereseloru si in urma ca venare de onore esterna; dupa acea se tracteza principiile „materiali-estetice“ si „materiali-indiferente“; era ce se atinge de principiile „rationali“, acestea vinu pre largu espuse in partea a doua, cu care se finesce opulu scrisu cu una eruditiune rara, si in care se vede a fi tractata strictu scientifice una tema din cele mai grele a principiiloru morali.

**Conventiones de rebus ecclesiasticis**, inter S. Sedem et civilem potestatem variis formis initae, ex collectione Romana a Vincentio Nussi, praesule domestico, protonotario apostolico, canonico Liberiano digesta, excerptae; Mainz, Kirchheim, 1870; pagine X. si 442, pretiulu 2 taleri.

**William Edward Hartpole Lecky's Sittengeschichte Europa's von Augustus bis auf Karl den Grossen.** Nach der zweiten verbesserten Auflage, mit Bewilligung des Verfassers, übersetzt von Dr. H. Iolowicz. Erster Band; Leipzig und Heidelberg, C. F. Winter, 1870; pagine XH si 405 pretiulu 1 taleru 24 gr.

**Psallite sapienter.** „Psalliret wise!“ Erklärung der Psalmen im Geiste des betrachtenden Gebetes und der Liturgie. Dem Klerus und dem Volke gewidmet von Dr. Maurus Wolter, O. S. B. Abt von St. Martin zu Beuren. I. Band. Psalm I—XXXV; Freiburg, Herder, 1871; pagine XIII si 604; pretiulu 2 taleri. Opu forte de interesu pentru cultorii studiului biblicu si de liturgica.

## Ochire prin lumea politica (de la 1—15 Ianuarie 1872).

**Cronica interna.** In Transilvania'a evenimentulu politicu de capetenia lu-formeza pertractarile ministeriului r. ung. cu Croatiai natiunali. Se scie, ca acesti-a la alegerile din urma pentru diet'a din Zagrabia esira in majoritate eclatanta. Astfeliu maiestrit'a impacatiune a Ungariei cu Croatiai unionisti aretandu-se ca sta pre forte debili petiore, desi altcumu si acesti-a salvasera o portiune buniceica do autonomia pre sem'a Croatiai, regimulu pestanu se vediu silitu, antaiu a amenadeschiderea dietei croate depre unu terminu pre altulu, er' in urma a descinde la pertractari cu neinvinsii barbati natiunali croati. Eta cumu scie indupleca pre puternicia dilei acesta mana de poporu, poporulu croatu! Firesce ca barbatii lui „pretindu drepturi“ pentru natiunea croata, era nu voru „a cersii favoruri“ ca activistii nostri brasioveni pentru natiunea romana, si nu ambla in ruptulu capului dupa oasa de rosu, sciendu, ca lucru mare si bunu numai prin sacrificia se pote castiga, ca numai „celu ce va persevera pana in fine acel'a se va corona“. Altcumu activistii din Brasiovu voru se esa la lumina si cu unu organu, care se propumne, in compania cu „Patria“ si „Telegrafulu rom.“, nesuintiele lor. Nota bene: „Telegr. r.“ e pre multiamitu, ca in Ardelulu 2/3 romanu din 400—500 oficiali judecatoresci se denumira si romani si incaromani la vreo 80. Faia cu acestea si cu apropiarea alegeriloru dietali pasivistii inca ar' trebui se se inpulpe si se si imparta rolele de eu bunu tempu.

In senatulu imperiale alu Cislaitaniei, deschisu prin imperatulu serbatoresce in 28 decembre, decembristii germani se sufulca voinesce, ca prin introducerea de alegeri directe la senatulu imp., prin votarea unei legi contr'a presupusei abusari a clerului cu amvonulu spre scopuri politice, asemenea legi aduse de curendu in diet'a Germaniei, si prin eventual'a indestulire a pretinsiuiloru polone, se si-intarésca egemonia preste natiunile cislaitane pentru totdeun'a. Vomu vede, succede-le-va. Acumu suntu inca numai la votarea adresei ca respunsu la cuventulu de tron, si, se vedi, votarea acestei inca numai asiá o potu face, deca Slovenii si cei-alalti natiunali in ora decidiatoria nu voru absinta din senatu si nu lu-voru face estmodu necapace de a aduce decisiuni.

Decatu acesta trista stare asiá-disa constitutiunale numai bugetulu monarchiei nostre e mai tristu, care pre anulu 1872 areta pentru Ungaria 54 milioane, pentru Cislaitania asemenea 54 milioane, la-olalta 108 mil, fi. v. a. deficitu!

**Cronica externa.** In Franc'a monarchistii si-areta din ce in ce mai pre faia aram'a; dar' republicanii dieu inca nu dormu. Genialulu L. Gambetta, pre care adi man' pote se-lu vedemu denou in capulu trebiloru franceze, cu ortoria provaga, mai :

esîra 8 republicani moderati, 4 radicali, 4 conservativi și 1 napoleonistu.

Cu Itali'a stă Franci'a totu camu in relatiuni incordate. Multi profetiescu, și neamicii rasei latine se bucura anticipativu, eă aceste două sorori latine nu preste multu se voru incaieră in lupta pre mórte și viatia, cea ce, și pentru noi Romanii din resaritu, se aperse ceriulu! — Altcumu desî santitatea sa pap'a Piu IX. fația cu regele și parlamentulu Italiei resediatoriu acumu in Rom'a se considera pre sine de prinsoneriu, totusi nici Victoru Emanuele nici patriotii italiani nu omitu nici o ocaziune spre a-si aretá, cá d. e. la anulu nou, sentimentele fiesci cátra venerabilulu capu alu crestinatátii catolice. Și asiá se sperámu, cá in fine totu voru aflá unu modu de impacare, unu modu de a traí la-olalta. Lucrulu ar' avé mare insemnatate și pentru imbunirea referintieloru dintre Itali'a și Franci'a.

Misicarea catoliciloru Germaniei contr'a mesurorulu și ordonantieloru, precumu e și memorat'a lege contr'a abusarei cu amvonulu, cu cari noulu imperiu ar' vré se-i dascalésca, devine din ce in ce mai seriósa.

Romaní'a „libera“ începù anulu 1872 cu o fapta profundu taiatória și fatale. Camer'a și senatulu votara in 2 și 4 ianuariu legea Bleichröder, privitória la continuarea construirii căliloru ferate romane, abiá incepute de siarlatanulu Strousberg. Romanii patriotici doriáu, cá continuarea construirii se se faca prin consortiuri romanesci; dara corpurile logiuitórie, dorere, preferira o nóua și de totu onerósa trafica cu strainii, dandu-se astfelu Romaní'a pre unu seclu inainte economice și finantialminte legata in man'a strainiloru inimici de mórte ai ei.

## Varietáti.

Ilustr. sa p. episcopu alu Oradei, dr. I. Papp-Szilágyi, in vedera scumpetei domnitórie cumu și a organizárii unui tribunalu judecatorescu in Beiusiu, adause din alu seu propriu léf'a profesoriloru nostri gimn. de acolo, și anume a celoru inorati câte cu 100 fl., éra a celoru neinsorati câte cu 50 fl. v. a.

„Lumin'a“ se va intitula unu nou organu bas., ce consistoriulu eparchiei romane gr. or. de Aradu decise a-lu edá de la pascé incolo, cu tóte cá mai are și foisiór'a teologiloru aradani, „Speranti'a“, recomandata acumu oficiosu și archidiecesei sabiene. Lauda nobilei nesuintie și activitáti!

Colosal'a inavutíre mereu crescunda a Judaniloru inspaimenta și natiunile mai inaintate. O casina cat.-patriotica din Vien'a propuse de curendu unu premiu de 20 galbeni pre cea mai buna resolvire a urmatórieloru cestiuini: 1. Egal'a indreptatíre a Evreiloru este ea aievea intemeiata in „dreptu“, séu cá Evreii insi-si se eschidu pre sine prin separatismulu loru talmudicu-natiunale de la comuniunea dreptului crestinu, asiá cátu emanciparea loru trebuie neaperatu se devina unu nedrepta contr'a crestiniiloru și in fine o fatalitate chiaru pentru Evrei? 2. Ce influentia și urmári are economismulu liberalu asupr'a pusetiunei și tendintiei evreismulu? 3. Nu e óre constitutiunea presinte a Austriei, cu principalea sa politica a interesorulu materiali, cea mai favoritória, și óre o organizatiune federativa a Austriei, contr'a carei declama din respoteri pres'a judana, n'ar' fi togmá cea mai periculósa pentru evreismu? 4. Care e pusetiunea Judaniloru in Austri'a și Vien'a, și care activitatea loru in presa și viati'a sociale?

Cátu de inventiósá e iubirea cretina! In Vien'a existe o reuniune parochiale, membrii carei se obléga, a aduná la-cálta verfurile, ce se taia de la sugare inainte de a-le sunea fabrica apoi din verfurile de sugare tabaculu cu banii capetati

dorf langa Vien'a in iérn'a acést'a imbracá estmodu optu baiati.

Romanii gr. or. din 9 comune ale regimentelor con-finiarie germ.-banaticu și serbo-banaticu, in numeru de 16.000, cerura in decursulu lui Ianuariu despartíre de ierarchi'a serba și incorporare cátra cea romana.

Dora d'Istri'a, nascuta principésa Elen'a Ghie'a, un'a din cele mai erudite femei ale lunei, dupa cumu ne spunu diuariile straine, vorbesce perfectu cinci-spradiece limbe, și este membra a diece soçietáti literarie-scientifice din diferite tiere.

Explicarea Catechismulu lui Deharbe tom. II., cu dorere trebuie se anuciámu, cá nu se póte tipári, din lips'a de prenumeranti. Banii incursi la „Societ. teol. rom. din Vien'a“ de la vreo 25 de dd. prenumeranti cu finea lunei acestei-a se voru retransmite respectiviloru; alti p. t. domni, cari au tramisu banii de prenumerare la ordinariatele din Blasiu și Ghierl'a, se binevoésca a-i reclamá acolo. — Din sied. Soçiet., Vien'a in 7 ian. 1872. Antoniu Covaciu presied., P. Uilacanu secret.

Renumitul episcopu de Orleans, Dupanloup, si-a datu in dílele aceste demisiunea cá membru alu Institutulu academicu francesu, ce érá. Caus'a e, cá Institutulu la alegerile sale din urma primi de membru pre d. Littré, propumnatoriulu ateismulu, materialismulu și soçialismulu celu mai demascatu.

O adunare generale, in care nu se rostí nici unu cuventu, s'a tienutu in septeman'a trecuta in Vien'a; a fostu adeca adunarea reuniunei surdo-mutiloru d. aici. Darea socotéloru, alegerea nouiloru functionari, diferite propuneri, strigarea de unu intreitu vivatu pentru imperatulu, tóte decursera in tacerea cea mai profunda singuru numai prin pantomimé.

In Berolinu se și manifesta urmarea trista a resbeiloru: selbatecirea moravuriloru. „Kreuzzeitung“ se plange, cá destramarea și desfrenulu poporulu berolinesu a ajunsu la unu gradu, care nu se mai póte suferi, Caus'a o afla altmintre și in numerulu de totu micu alu basericelorú și pastoriloru sufletesci fația cu poporatiunea din dí in dí crescunda a nóuei urbi imperiali.

Gimnasiulu rusescu pentru femei, infiintiatu in 1870/1 in Rig'a, a fostu cercetatú in primulu anu de 183 investiacéle; dintre aceste 160 gr. orientale, 12 protestante, 3 catolice și 5 israelite.

Statua lui Traianu. Noulu diariu „Gazet'a Severinulu“ in primulu seu numeru face unu apelu și propune unu planu pentru redicarea unui monumentu marelui imp. Traianu in parculu Turnu-Severinulu, in fația ruineloru maretulu podu, pre care l'a fostu construitu Traianu preste Dunare și preste care si-trecuse legiunile spre a cuceri Daci'a și a intemeiá patri'a Romaniloru. Cu redicarea monumentulu se fia impreunatu și unu congressu alu junimei romane. Proiectu demnu cá se-lu imbraçisiese cu tóta caldur'a descindintii coloniloru lui Traianu.

➡ Dificultáti tipografice ne impededara a esí cu numerulu primu in 1. Ianuariu 1872; de acea in un'a din lunele viitórie vomu scóte trei numeri, pentru cá p. t. dd. prenumeranti se n'aiba din parte-ne nici unu scadiementu.

Post'a redactiunei. P. t. domniloru: I. P. in Ghierl'a. Multiamita și pentru cele tramise, dar' Te rogámu se ne tramiti ceva mai de resortulu nostru. — S. M. in Beclénu. Fi bunu, scrie-ne câte odata, ce se mai in-